

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Eigen Kracht-conferentie, een democratisch besluitvormingsproces

Rob van Pagée

Vanaf 2000 zijn in Nederland Eigen Kracht-conferenties (EK-c's) ingevoerd. Aanvankelijk alleen in de jeugdbescherming, maar al spoedig werden ze ingezet op een breed terrein van zorg en hulpverlening en bij jong en oud. Dit artikel gaat over wat een EK-c is, waar het idee vandaan komt, op welke onderliggende visie de EK-c berust, hoe de methode in de praktijk werkt en wat de (onderzoeks)resultaten zijn.

In essentie wordt de kring van familie, vrienden en bekenden rond de hulpvrager het recht gegeven om als eerste een plan te maken vanuit hun vaak jarenlange kennis en ervaring met de situatie, in samenhang met professionele kennis en mogelijkheden. Het gaat daarbij over het aanspreken van de direct betrokken kring van mensen op hun gezamenlijke oplossingscapaciteit. EK-c's zijn gebaseerd op een visie die geheel anders is dan de gebruikelijke bij de hulpverleningsinstellingen. Daarmee zorgen zij voor een *mindshift* in zorg en hulpverlening. Invoering van EK-c's heeft dan ook grote gevolgen voor hulpvragers, families, professionals, hulpverleningsorganisaties, en voor het gehele zorg- en hulpverleningsstelsel.

Wat is een Eigen Kracht-conferentie?

Een EK-c is een bijeenkomst van familie, vrienden en andere bekenden van de hulpvrager (verder hoofdpersoon te noemen) met als doel te bespreken wat er aan de hand is en te komen tot een plan van aanpak waarmee de bestaande problemen verminderd kunnen worden. Op zichzelf is dit niet nieuw, immers zo worden al sinds mensenheugenis problemen in sociale systemen aangepakt. In een EK-c echter werken de familie en vriendenkring samen met hulpverleners aan het opstellen en vaststellen van een goed uitvoerbaar plan. Een EK-c is geen hulpverleningsmethode maar een activerend besluitvormingsmodel. Als het om kwetsbare

mensen gaat, die mogelijk vervreemd zijn geraakt van hun eigen netwerk en een beroep op de hulpverlening doen, blijkt een EK-c een goede manier om een plan van aanpak te maken waarmee de zeggenschap daarover bij de hoofdpersoon kan blijven.

Hoe gaat het in de praktijk? De hoofdpersoon, diens familie of een hulpverlener kan om een EK-c vragen. Een onafhankelijke coördinator, die desgewenst uit dezelfde culturele of etnische achtergrond komt als de familie, gaat aan het werk om de kring rond de hoofdpersoon zo groot mogelijk te maken om zoveel mogelijk inzichten en bijdragen te krijgen. Ook is zijn taak om de vraag voor de conferentie duidelijk en gedragen te krijgen. Ook professionals worden voor de conferentie uitgenodigd.

In de eerste fase van de eigenlijke bijeenkomst wordt de vraagstelling voor de conferentie vastgesteld en wordt informatie gedeeld. Professionals kunnen in de eerste fase van deze bijeenkomst hun zorgen uitspreken, hun visie op de situatie geven en hun mogelijkheden van hulp aanbieden. De kring van bekenden en betrokkenen kan vragen stellen en van hun inzichten en kennis profiteren. Professionals in een gezagspositie, zoals een gezinsvoogd, kunnen zo nodig een kader stellen. Dat kader gaat vaak over veiligheid of voorwaarden die aan het plan gesteld moeten worden, zoals bijvoorbeeld 'familie, als jullie dit kind bij die mishandelende stiefvader laten wonen, kunnen we jullie plan niet accepteren'. Of in het geval van huurachterstand kan de medewerker van de woningbouwvereniging stellen dat het plan ook een oplossing moet bieden voor die huurachterstand. In die eerste fase heeft de coördinator het voorzitterschap.

Als alle informatie is uitgewisseld, verlaten alle professionals en eventuele andere buitenstaanders de conferentie, ook de coördinator. Zij gaan weg omdat de tweede fase een zogenaamde 'besloten' tijd is waarin de deelnemers met elkaar overleggen welk plan er kan worden gemaakt, rekening houdend met de eventuele vooraf gestelde eisen. De coördinator blijft op de achtergrond beschikbaar voor aanvullende vragen. Het maken van het plan kan, afhankelijk van de situatie, twee tot acht uur duren. In die fase wordt er vaak ook gegeten. Eten is belangrijk in bijeenkomsten van familie en vrienden, net als bij bruiloften en begrafenissen. De coördinator vraagt de familie bij de voorbereiding dan ook wat er voor eten moet komen en hoe dat er komt.

De derde fase begint als de kring klaar is met het maken van een plan en de coördinator weer binnen vraagt. Deze loopt het plan op de flap afspraak voor afspraak na: wie doet wat, waar en wanneer? En als er iets tegen zit of niet werkt: wie gaan er dan met elkaar overleggen? Hoe wordt het plan aangepast of vlot getrokken indien nodig? En wanneer komen wie weer bij elkaar om de voortgang te bespreken? Als in de eerste fase een extern kader is gesteld, komt in deze derde fase de desbetref-

fende hulpverlener er ook weer bij en presenteert de kring hem haar plan. Het plan wordt geaccepteerd als aan het kader is voldaan. Zo ontstaat een gezamenlijk plan en dat wordt leidend in de uitvoering van hulp en zorg. De coördinator schrijft alles uit en zorgt ervoor dat iedere deelnemer een exemplaar van het plan krijgt.

Na een maand belt de coördinator de hoofdpersoon en/of een sleutelpersoon uit de kring op met de vraag hoe het loopt. Uit ervaring blijkt dat dit vaak het juiste moment is om het plan nog een duwtje te geven. Daarna zit de taak van de coördinator erop. De in het plan beschreven afspraken of taken worden uitgevoerd door degenen uit de kring die het hebben opgesteld. Dat geldt ook voor de vragen om hulp die de hulpverlener(s) vanuit de kring hebben gekregen.

Toen moeder voor de tweede keer terugkwam uit de psychiatrische kliniek wilde ze dat haar kinderen weer bij haar kwamen wonen. De gezinsvoogd die zich over de kinderen had ontfermd, voelde daar niets voor. De kinderen waren namelijk al eens thuis geplaatst nadat moeder de eerste keer uit het ziekenhuis was teruggekomen. De gezinsvoogd vond het veel te belastend om hen telkens van en naar een crisisgezin te laten gaan: 'Wie garandeert mij dat ik ze over enige tijd niet weer moet plaatsen?' Zij opteerde voor een pleeggezin uit hun bestanden, met een goede bezoekenregeling. Moeder was het daar zeer mee oneens. Een tante stelde toen een EK-c voor.

De grotere kring van mensen rond moeder kwam bij elkaar en besprak de situatie aan de hand van de conferentievraag: waar kunnen de kinderen veilig wonen? Bij moeder horen de kinderen thuis, vond iedereen. Het plan dat de groep daarvoor maakte, voorzag daarin en bracht praktische oplossingen die de veiligheid van de kinderen vergrootten. Een familielid zorgde bijvoorbeeld dat er overal briefjes hingen met 'Heb je al je medicijnen ingenomen?' De sociaal-psychiatrisch verpleegkundige had namelijk in de eerste fase van de conferentie gezegd dat moeder weer kon decompenseren, zeker als ze haar medicijnen niet gebruikte; het eerste signaal daarvan was dat ze veel over het verleden ging praten. Afsgesproken werd dat elke vrijdagavond een ander familielid bij haar kwam koffiedrinken om voeling met haar te houden en te horen hoe ze praatte. Grootvader nam de woensdagmiddag voor zijn rekening en andere familieleden maakten verdere afspraken over hoe moeder ontlast kon worden van dagelijkse stress. Een buurvrouw speelde daarin eveneens een ondersteunende rol. De gezinsvoogd accepteerde dit plan als veilig en zo kon het leidend worden. Moeder is nadien nog twee keer opgenomen geweest, maar de kinderen zijn nooit meer uit huis geplaatst.

Een oeroude werkwijze in een moderne jas

Eigen Kracht-conferentie is de Nederlandse naam voor de Nieuw-Zeelandse Family Group Conference (FGC). Nieuw-Zeeland is een voormalige Engelse kolonie en voor de daar wonende oorspronkelijke Maori-bevolking is 'onteigening' een levend begrip. In de tachtiger jaren van de vorige eeuw protesteerden zij tegen de toenmalige overheid, die ingreep in hun familielevens bij bedreigende situaties voor jeugdigen. De Maori-bevolking zag dat ingrijpen als een vorm van neo-kolonialisme: werden vroeger hun visgronden afgepakt, nu hun kinderen. Onder invloed van hun protest werd in de maatschappelijke discussie aldaar helder dat de rechten van het familiesysteem veel duidelijker in de wet verankerd moesten worden.

Zo werd in Nieuw-Zeeland de FGC bedacht. Niet als een nieuwe hulpverleningsmethodiek, maar als een besluitvormingsmodel voor burgers en overheid om burgers primair verantwoordelijk te laten blijven voor hun eigen leven. In de nieuwe jeugdzorgwet werd de FGC het centrale mechanisme (CYPFA, 1989). De invoering van deze wet bleek in de praktijk grote gevolgen te hebben. Door het wettelijk recht van familiegroepen om als eerste een plan van aanpak te maken, bleek al snel dat het reguliere hulpaanbod niet aansloot bij de heel andere vragen die nu gesteld werden aan de hulpverlening. Bestaande jeugdzorgfaciliteiten verdwenen vanwege het gebrek aan vraag. Onder meer het sluiten van de residentiële jeugdzorg trok de aandacht van de wereld, eerst in de Angelsaksische landen en eind vorige eeuw ook op het vasteland van Europa en vanaf 2000 dus in Nederland.

Het bijzondere van de Nieuw-Zeelandse wet is dat daarin een oplossing is gevonden voor een belangentegenstelling tussen enerzijds de overheid die met recht moet kunnen ingrijpen in ernstige situaties waar kinderen bedreigd worden, en anderzijds de kracht en autonomie van de familie en haar sociale netwerk. Op deze wijze kan de overheid de rechten van kinderen uit het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind garanderen en zo nodig afdwingen, en tegelijkertijd de autonomie van burgers respecteren. FGC en ook EK-c houden niet in dat problemen worden afgeschoven op families, maar zijn goed doordachte werkwijzen om samenwerking te creëren tussen de eigen leefwereld van de hoofdpersoon en die van de professionele wereld. Van kaders of grenzen schrikken families niet, zij kennen vaak allang de zorgen die er zijn en hebben deze zelf ook. In dit verband is de conclusie uit onderzoek van Wijnen-Lunenburg, Van Beek, Bijl, Gramberg, & Slot (2008) interessant. Daaruit blijkt namelijk dat als het gaat om de veiligheid van het kind, familieleden en hun netwerk op dezelfde kwesties letten als professionals en tevens even strenge normen hanteren.

Een democratisch besluitvormingsmodel

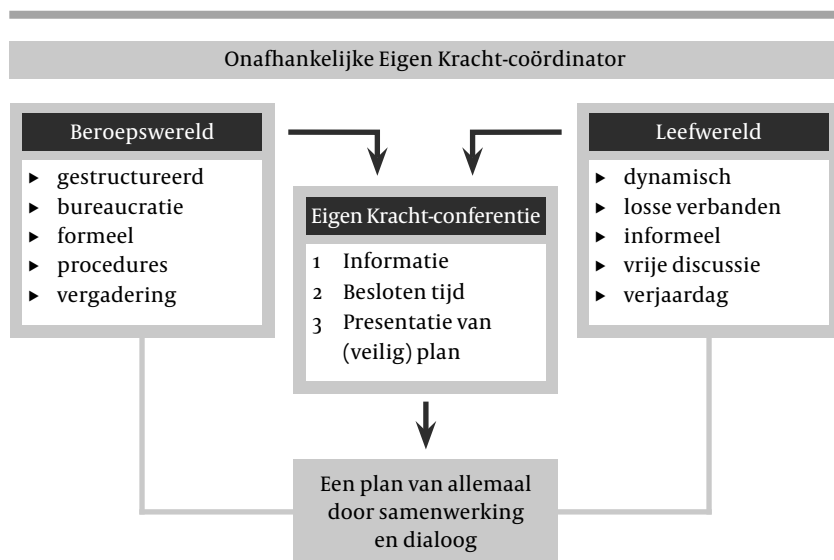
De eerste conferenties in Nederland dateren van 2000 en de onafhankelijke organisatie die daarvoor nodig is, werd in 2002 opgericht. Onafhankelijkheid is een sleutelbegrip, omdat een EK-c een besluitvormingsproces is dat neutraal gefaciliteerd moet worden. De onafhankelijke coördinator heeft daartoe een korte opleiding gekregen van de Eigen Kracht Centrale en per conferentie een contract voor het werk. Onafhankelijk betekent in dit verband: geen belangen hebben bij de uitkomst van het plan en geen bemoeienis met de inhoud. Leidinggeven en deelnemen aan een besluitvormingsproces brengt procesbegeleiders namelijk in een dubbele positie. Wanneer immers de uitkomst van de besluitvorming niet strookt met hun belang, zouden zij de koers van het besluitvormingsproces kunnen aanpassen. Ongeacht of zij deze keuze in de praktijk ook werkelijk maken, zou het vertrouwen van de deelnemers in de rechtvaardigheid van het besluitvormingsproces worden bedreigd (Frieling, 2008). En een eerlijk proces gaat voor de meeste mensen boven 'je zin krijgen'.

Dit besluitvormingsproces helpt de verbinding te leggen tussen twee verschillende werelden die nu eenmaal niet zo gemakkelijk mengen: de leefwereld van de hoofdpersoon en de beroepswereld van de professionals. De beroepswereld richt zich meestal op de hoofdpersoon (kind of volwassene) of hooguit het kerngezin, met het grote risico dat de regie van de hoofdpersoon wordt overgenomen en dat er oplossingen komen die 'eigendom' zijn van de beroepswereld. Een mechanisme als een EK-c keert de gangbare volgorde in de hulpverlening om en laat de hoofdpersoon het stuur van zijn leven in eigen handen houden. In afbeelding 1 wordt de positie van de EK-c aangegeven.

Een EK-c bewerkstelligt dat het eigendom van het probleem of conflict bij een veel grotere familie- en vriendengroep blijft. Daarmee is het een democratisch besluitvormingsmodel waarin alle betrokkenen een stem hebben, gehoord worden en kunnen meedoen. Deze benadering voorkomt het passief makende gevoel dat 'anderen besluiten nemen in je leven en dat het toch niet uitmaakt wat jij vindt of doet'. In die zin is een EK-c een krachtig model voor mensen om de greep op hun leven te houden of herstellen. Inmiddels wordt in Nederland alom de kracht en de waarde erkend van betrokken burgers (De Boer & Van der Lans, 2011). Zij moeten natuurlijk wel betrokken kunnen en willen zijn.

Om democratisch te kunnen werken is het groter maken van de kring de eerste stap die bij problemen en conflicten gezet moet worden. Dus groter dan alleen het kerngezin van vader, moeder en de andere kinde-

Brug slaan tussen organisatie en families

Afb. 1

ren. Ook anderen moeten erbij betrokken worden, zoals grootouders, tantes, ooms, neven en nichten, en andere niet-verwante bekenden zoals vrienden, burens, en collega's. Want hoe groter de kring, hoe meer wijsheid en betrokkenheid.

In het begin van de invoering van EK-c was de tegenwerping vaak dat er geen kring is, we leven nu eenmaal in een geïndividualiseerde samenleving. Maar dat is onjuist gebleken. Het lukt bijna altijd om een kring rond de hoofdpersoon uit te nodigen, hoewel daar wel tijd in gestoken moet worden. Het ontbreekt de formele hulpverlening nog wel eens aan vertrouwen in de mogelijkheden van die kring en daarom wordt deze mogelijkheid niet benut. De hulpverlener kent immers vaak het minder functionele deel en trekt dan makkelijk de verkeerde conclusie dat dit ook voor alle andere betrokkenen zal gelden. Wanneer de familie of het sociale netwerk gevraagd wordt deel te nemen aan een conferentie voor een van hen, is het antwoord daarop bijna altijd positief. Dit groter maken van de kring is een proces dat door de onafhankelijke coördinator wordt uitgevoerd.

Tegenwoordig komt 20% van de aanvragen voor een conferentie van families zelf. Hulpverleners maken hen er soms op attent of melden hen zelf aan nadat zij dat eerst met de hulpvrager hebben besproken. Vervolgens wordt de conferentievraag geformuleerd. Die moet open zijn en toegespitst op de kwesties waarvoor een plan nodig is, zoals: waar kan dit

kind veilig wonen, zich op een goede wijze ontwikkelen en contact houden met iedereen die belangrijk is? In de voorbereiding wordt de vraag vaak verder toegespitst.

Het helpt bij de voorbereiding dat de familie kan kiezen voor een coördinator die eenzelfde achtergrond heeft als zij zelf. De effectiviteit van een EK-c is gebaseerd op de louter faciliterende houding van de coördinator. Niet gehinderd door enig institutioneel belang is de coördinator in staat om onbevangen problemen, wensen en mogelijkheden in het brandpunt van een werkproces te plaatsen. Coördinatoren zijn in die zin een wezenlijke partner voor professionals en beroepskrachten. Zij voegen die ongebonden attitude toe aan hulpverlenende instellingen, woningcorporaties, crisisdiensten en scholen. In toenemende mate komen coördinatoren uit families die zelf aan een conferentie hebben deelgenomen. En vaak zijn zij om die reden acceptabel voor de hoofdpersoon. Anno 2013 zijn er in Nederland 750 medeburgers als onafhankelijk coördinator beschikbaar die samen bijna 100 verschillende talen en dialecten spreken. Deze hebben daarvoor een driedaagse training gevolgd en daarna nogmaals een keer drie dagen voor de herstelvariant van de EK-c, waarover later in dit artikel meer.

Een voorbeeld van een Eigen Kracht-conferentie

Voor een man van twintig jaar kwam de vraag voor een EK-c vanuit de ggz. De vraag was gericht op het genereren van veel meer betrokkenheid van zijn familie en zijn netwerk. Deze hoofdpersoon had emotionele en relatieproblemen, was verslaafd aan drugs en was al een keer eerder met een psychose opgenomen geweest. Ook was hij meerdere malen met justitie in aanraking geweest. De hoofdpersoon stemde in met een conferentie; hij wilde samen met zijn familie en zijn netwerk een plan maken om zijn leven weer op orde te krijgen.

De EK-c-coördinator ging aan het werk en maakte de kring groter. Uiteindelijk bestond die uit de partner van de hoofdpersoon, zijn vader en moeder, twee zusters en een broer, een neef en zijn eerste werkgever. Een van de grote belemmeringen voor het organiseren van een conferentie was de angst die er bij verschillende familieleden leefde voor het intimiderende gedrag van de hoofdpersoon, vooral bij zijn zusters, en daarnaast de matige tot slechte verstandhoudingen tussen de verschillende familieleden. Ook waren er verschillende visies over wat er aan de hand was en wat er zou moeten gebeuren. Daarover is in de voorbereiding veel gesproken. Er werd gezocht naar voorwaarden voor alle deelnemers om toch aan de conferentie te kunnen deelnemen. Een van de zusters kon

het niet opbrengen maar was wel 'aanwezig' in de vorm van een brief met daarin haar visie. De familie had ook om informatie over het afkicken van drugs gevraagd en daarom was voor deze eerste fase een verslavingsdeskundige uitgenodigd. Tijdens de voorbereidingsperiode is de hoofdpersoon nog kort opgenomen geweest wegens een psychose.

In de voorbereiding werden de volgende vragen voor de conferentie geformuleerd door de hoofdpersoon, de familie en de hulpverlening:

- ▶ welke hulp is er nodig bij de psychische problemen,
- ▶ hoe moeten we omgaan met het drugsgebruik,
- ▶ hoe kunnen wij hem – ondanks de slechte onderlinge relaties – toch steun bieden met elkaar,
- ▶ hoe kunnen we met elkaar in de omgang één lijn trekken,
- ▶ wat kunnen we van hem verwachten ten aanzien van het dragen van verantwoordelijkheid,
- ▶ hoe sluiten we daarbij aan in de dingen die we doen of laten.

In de eerste fase van de conferentie gaf de hulpverlener van de ggz de familie informatie over de begeleiding van de hoofdpersoon. Hij vertelde dat na de laatste opname het vermoeden versterkt was dat er een relatie bestond tussen het drugsgebruik en de psychoses. Er was nog geen diagnose gesteld en men dacht voorzichtig aan de mogelijkheid van schizofrenie. Ook werd er rekening gehouden met een antisociale persoonlijkheidsstoornis. De hulpverlener vertelde ook dat de hoofdpersoon wel degelijk op zijn verantwoordelijkheden is aan te spreken. De drugshulpverlener gaf de familie informatie over mogelijkheden van behandeling, zowel ambulant als intramuraal. Met deze informatie vanuit de professionele wereld kon de familiegroep aan de slag in het besloten tweede deel van de conferentie.

In de tweede fase van de conferentie heeft de familiekring een plan gemaakt op basis van de geformuleerde vragen. Heel belangrijk was de eenheid die tijdens de conferentie ontstond, vertelden zij achteraf. Ook regelde men wie de afspraken zou gaan bewaken, wie verantwoordelijk was voor de evaluatie en mogelijke bijstellingen van het plan, en wie contact met de hulpverleners zou gaan onderhouden.

In de derde fase werd dat plan door de familie gepresenteerd aan de coördinator en hulpverleners. Toen de coördinator zich in dit deel van de conferentie weer bij de familie voegde, werd duidelijk dat het plan concreet genoeg was om uit te voeren. Ondanks de zorgen, emoties en conflicten was men tot een goed plan gekomen. De deelnemers hadden de taken verdeeld en een positie gekozen die paste bij hun relaties.

Een van de uitkomsten was de vraag om begeleiding in het stoppen met drugs. Ook onderdeel van het plan was het zoeken van een andere woning, weg uit de buurt waar sprake is van veel drugsgebruik. De voormalige werkgever nam daarvan de coördinatie op zich. De coördinator zorgde dat het plan op papier kwam en dat alle betrokkenen een exemplaar ontvingen. De deelnemers waren uitgeput van alle emoties maar ook tevreden en verbaasd dat het zo goed was gelopen.

Wanneer kan een Eigen Kracht-conferentie wel en wanneer niet

Hoewel de invoering van EK-c's in de jeugdzorg is begonnen, werd al snel duidelijk dat dit besluitvormingsmodel ook in andere situaties kan worden aangeboden. Daarom worden er nu ook conferenties ingezet bij gezondheidsproblemen, bij het verlaten van de gevangenis, bij normoverschrijdingen, bij dreigende uithuiszettingen, binnen sociaal beleid van gemeenten en in het onderwijs. Kortom in veel situaties waarin mensen een plan nodig hebben, is het heel efficiënt om de verantwoordelijkheid bij de direct betrokkenen te laten en hun kring te vragen daarbij te helpen. Plannen door buitenstaanders gemaakt kunnen namelijk één ding niet leveren en dat is actief draagvlak. En draagvlak is essentieel voor een goed plan en de uitvoering daarvan.

De belangrijkste contra-indicatie voor een EK-c doet zich voor wanneer de coördinator geen kring bij elkaar kan krijgen rond het probleem van de hoofdpersoon. Meestal bestaat er wel een kring maar wordt het proces belemmerd door onoverbrugbare conflicten of narigheden uit het verleden. Was het in de beginfase moeilijk een conferentie rond huiselijk geweld te houden, nu is gebleken dat dit met een gedegen voorbereiding wel degelijk mogelijk is. Essentieel daarbij is de kring groter te maken, terwijl de hoofdpersonen geneigd zijn deze juist klein te houden: 'Niemand hoeft te weten wat zich bij ons thuis afspeelt.' Extra aandacht voor veiligheid is vanzelfsprekend.

Bij weglopers en jonge daklozen is het lastig om direct te beginnen over hun sociale leefwereld: ze zijn daaruit immers weggegaan. Hulpverlening heeft echter maar tijdelijk en beperkt een alternatief te bieden als de leefwereld van de jongere niet actief betrokken kan worden. Hoe meer andere dingen er eerst wordt uitgetoetst en hoe langer er wordt gewacht, des te moeilijker blijkt het een EK-c in te zetten: 'Daar kom je nu mee aan!' De voorbereiding van deze conferenties duurt vaak langer dan bij andere problematieken. De schaamte is sterk, niet alleen om anderen te betrekken, maar ook vanwege het idee met hangende pootjes terug te komen in plaats van zegevierend te laten zien dat je zelf de problemen

hebt opgelost. Omdat de hoofdpersoon in het verleden soms aan anderen schade heeft berokkend, kan of wil niet iedereen worden uitgenodigd; mensen uit het netwerk van zo iemand aarzelen vaker of ze zich weer willen verbinden. De plannen die tot stand komen ogen misschien niet spectaculair, maar laten altijd het begin zien van het opnieuw nemen van regie over het eigen leven. Het feit dat de coördinator 'dezelfde taal' spreekt als de hoofdpersoon blijkt bij de voorbereiding van doorslaggevende betekenis te zijn.

De herstelconferentie, een variant op de Eigen Kracht-conferentie

Een goed voorbeeld van de verbreding van het terrein waarop EK-c's kunnen worden aangeboden, is wanneer er 'herstel' nodig is. Dit betreft het gebied van normoverschrijdingen en het omgaan met de gevolgen van misdaden. Deze wijze van oplossen van conflicten kan een belangrijke bijdrage leveren aan een op herstel gericht klimaat van bijvoorbeeld de school of sportvereniging, zeker als consequent in het beleid wordt opgenomen het uitgangspunt: we houden je verantwoordelijk voor je gedrag, maar bieden je ook een manier het gebeurde te herstellen. De vraag over hoe het verder moet, wordt dan door zowel slachtoffers als door daders gesteld, maar ook door personen uit hun beider omgeving die zich geraakt voelen en ontevreden zijn over de afdoening van het incident en/of de veiligheid.

Een herstelconferentie wordt voorgesteld aan het slachtoffer of benadeelde, de verdachte of dader en de leden uit hun beider kringen. Iedereen die betrokken is bij wat er is gebeurd, kan meedoen, zoals bij een gebeurtenis op school bijvoorbeeld de klasgenoten, leerkrachten en de conciërge. Van groot belang is dat de dader verantwoordelijkheid neemt. De voorbereiding stopt meteen als dat niet gebeurt. In zo'n herstelconferentie worden in elkaars aanwezigheid om de beurt gedachten en gevoelens uitgesproken over wat er heeft plaatsgevonden. Dat heeft tot gevolg dat de wederzijdse beelden van elkaar veranderen en de negatieve betrokkenheid op elkaar vermindert.

Daarna komt ruimte voor de vraag wat er verder moet gebeuren. Alle deelnemers dragen bij aan het maken van een op herstel gericht plan. Schadevergoeding is daar vaak onderdeel van, maar ook excuses en bijvoorbeeld opdrachten voor een maatschappelijke bijdrage. Door een indringende maar constructieve dialoog te organiseren met iedereen die geraakt is, kan een oplossing voor de schade en problemen gevonden worden. Zo blijft behoud van eigenwaarde mogelijk, wordt (sociale) uitsluiting beperkt en is re-integratie weer mogelijk.

Behalve op scholen kan een herstelconferentie ook heel goed worden uitgevoerd bij sportverenigingen, waar normoverschrijdingen vaak aan de orde van de dag zijn. Daar hebben dit soort indringende confrontaties ook een opvoedkundig en leerzaam effect: men leert naar elkaar te luisteren en hardop te vertellen wat er is gebeurd.

Tot slot kan een vergelijkbare werkwijze gehanteerd worden bij problemen in buurt en wijk. Daar gaat het vaak over hoe men in de buurt weer in vrede met elkaar kan leven. Iedereen die zich daarbij betrokken voelt, kan meepraten en -denken over wat er aan de hand is en hoe dat iedereen raakt. Stoom wordt afgeblazen, ideeën en praktische oplossingen die zijn gericht op het maken van een plan worden aangedragen. Alle deelnemers zijn op een of andere wijze betrokken en vaak bereid een bijdrage aan het plan te leveren.

Werken Eigen Kracht-conferenties?

Vanaf de allereerste EK-c's zijn de gegevens van de conferenties geregistreerd en inmiddels zijn meer dan vijftig onderzoeken uitgevoerd. Uit het onderzoek van Wijnen-Lunenburg c.s. (2008) bleek dat een belangrijke winst voor de hulpverleners is dat zij door de conferentie veel meer mensen uit het netwerk van de hoofdpersoon leren kennen. Er ontstaat meer vertrouwen in de familie en de kwaliteit van de onderlinge relaties verbetert. Bij een vergelijking van het plan dat de hulpverlener voor ogen stond met dat wat de familie koos, bleek sprake van 83% substitutie van professionele hulp door hulp van familie en netwerk: minder zwaar, eenvoudiger en dichterbij huis. Als besluitvormingsmodel in situaties waarin het gaat om veiligheid en welzijn van jeugdigen presteert de conferentie minstens zo goed als de reguliere jeugdbescherming, ook op de langere termijn. En ten slotte blijkt het plan van de eigen kring integraler dan dat van de hulpverlening: gemiddeld worden afspraken op vier levensgebieden gemaakt. Families hebben vaak meer achtergrondinformatie, zien problemen in een ruimere context en stellen ook hulp voor uit andere sectoren, zoals wonen, financiën, gezondheidszorg en onderwijs.

In 2011 werd een metastudie verricht naar de uitkomst van twaalf onderzoeken over EK-c's die vanaf 2003 in Nederland waren uitgevoerd. Deze onderzoeken betroffen uitsluitend conferenties over familieproblemen. Gezocht werd naar de opbrengsten en de effecten (Schuurman, 2011). Doorgaans zijn bij een EK-c tussen de tien en vijftien personen aanwezig, inclusief de hoofdpersoon of -personen. Vrijwel alle conferenties worden afgesloten met een schriftelijk plan dat door de aanvrager (vaak een instantie) veilig en uitvoerbaar wordt geacht, in 2010 in 95% van de

gevallen. De familie en het sociale netwerk nemen stevast een ruime meerderheid van de afspraken (in 2010 80%) voor eigen rekening. Een andere constante is de tevredenheid van aanvragers, kinderen en jongeren, familie en leden van het netwerk over de conferenties, de organisatie en de Eigen Kracht-coördinator (cijfers 7,5 en hoger).

De opbrengst voor families en hoofdpersonen wordt zichtbaar doordat de problemen worden opgelost of hanteerbaar gemaakt door de uitvoering van de plannen en de effecten daarvan die mensen beschrijven. Kinderen blijven dichtbij of komen dichterbij. Er is meer veiligheid. Er komt meer steun uit familie en netwerk voor ouders en kind. De familierelaties zijn verbeterd. Er is ook meer helderheid bij de hoofdpersoon en anderen doordat zaken uitgesproken zijn. Het soort ondersteuning geeft de hoofdpersoon de ruimte zich te ontwikkelen. Dat laat ook de follow-upregistratie zien, waarin standaard de effecten van conferenties na enkele maanden worden opgevraagd. Ongeacht het soort deelnemer zegt tweederde dat de situatie verbeterd is, vindt ongeveer 15% dat de situatie hetzelfde is gebleven en vindt gemiddeld 5% dat de situatie verslechterd is. Ongeveer 10% heeft geen mening of zegt geen zicht te hebben op de huidige situatie.

Mensen slagen er door middel van EK-c in om hun situatie meester te worden en te blijven. Ondanks het aanbod van professionals kiest 86% van de families ervoor om de actie in eigen kring te bewaken in plaats van over te dragen aan een beroepskracht. Men maakt doorgaans afspraken voor controle op de voortgang van de uitvoering van het plan. Tevens blijkt dat plannen met een wijziging van de verblijfplaats van een of meer kinderen leiden tot minder intensieve jeugdzorg. Ze komen dichterbij huis, in de eigen kring of gaan terug naar hun ouders. Onderzoek in Amsterdam naar honderd EK-c's (Schuurman & Mulder, 2011) liet zien dat voor 57 kinderen een uithuisplaatsing ofwel ongedaan werd gemaakt ofwel werd voorkomen.

Op het specifieke terrein van de jeugdbescherming liggen de resultaten in dezelfde lijn. Gezinnen die een EK-c hielden, hadden drie maanden later aantoonbaar minder punten waarover zorgen waren dan gezinnen zonder conferentie. Vlak na de conferentie nam het gemiddelde aantal zorgpunten sterk af en dat aantal bleef ook in de periode daarna stabiel. Gezinnen zonder conferentie bereikten dat punt (maanden) later en vaak met een plaatsing van de kinderen elders. Een EK-c werkt dus versnellend. Zowel aanmelders als personen uit de familiekring gaven aan dat de steun uit de omgeving van het gezin bij de uitvoering van opvoedingstaken was toegenomen. Zij vonden dat de regie meer bij het leefsysteem was komen te liggen.

Met het gegeven dat de familiekring het merendeel van de afspraken voor haar rekening neemt, is het niet moeilijk te voorspellen dat deze plannen kostenbesparend zijn voor de maatschappij. Uit vervolgonderzoek naar de besparingen door de EK-c's in de Stadsregio Amsterdam

blijkt dat het plan van de familie en de hulpbonnen die zij zelf inbrengen, gemiddeld 21.000 euro waard zijn (Schuurman & Mulder, 2012). Deze kapitalisatie van familieplannen leidt tot de interessante constatering dat de familie een factor van belang is bij het bepalen van de kosten van de zorg en dat hun plan de kosten dus verlaagt. Onderzoek naar de inzet van EK-c's bij 'multiprobleemfamilies' laat zien dat wanneer de familiekring als eerste wordt uitgenodigd een plan te maken, er per 100 families 4,8 miljoen euro aan kosten bespaard kan worden (Jagtenberg, Van Hulst, & Van Roo, 2011). Het gaat hier wel om veronderstellingen waar een 'behoorlijke bandbreedte' moet worden aangehouden, aldus de onderzoekers.

In de vakpers is onlangs een discussie gevoerd over wat goed (of nog beter) onderzoek naar de effectiviteit van EK-c's zou kunnen zijn. Daarin werd vooral gepleit voor een onderzoek dat gebruikmaakt van een quasi-experimentele onderzoeksopzet met een controlegroep. Een dergelijk onderzoek is momenteel in voorbereiding bij ZonMW, organisatie voor gezondheidszorgonderzoek en -innovatie (zie www.zonmw.nl). De resultaten daarvan worden over ongeveer twee jaar verwacht.

Eigen Kracht-conferentie is een 'mindshift'

Het benutten van de eigen kracht van mensen wordt soms opgevat als een middel, een tactiek, een nieuwe tak aan de al omvangrijke methodiekboom. Zeggenschap, regie en eigen kracht worden zelfs ter sprake gebracht als methode van hulpverlening, als een middel dat een professional al dan niet kan inzetten. Daarmee staat de methodische valkuil helemaal open. Het doel van eigen kracht is dat burgers grip kunnen houden op de eigen situatie, over een oplossing uit de problemen waarin men geraakt is, zodat zij zelf eigenaar blijven van hun probleem of conflict en van de oplossing daarvan. De laatste jaren waarin het huidige politieke en maatschappelijke klimaat meer gericht raakt op het werken mét mensen in plaats van aan of voor mensen, komt er meer oog voor de burgerschapsbenadering die consequent de regie bij mensen zelf laat. Het gaat daarbij niet om het ontkrachten van professionalisering of beleid, maar om het vernieuwen ervan.

In essentie gaat het om het inrichten van een andere positie van de professional of ambtenaar bij het maken van plannen in het leven van burgers, en om het vertrouwen daarbij in de kracht van families en sociale netwerken. Daarmee hebben EK-c's de potentie van een *mindshift*. Het maakt een heldere besluitvorming mogelijk binnen de kring van betrokken burgers rondom de hoofdpersoon en het is de vraag die de zorg bepaalt, niet het aanbod van hulpverleningsmethodieken of instanties.

Het gaat om het regelen van faciliteiten, zodat die kracht maximaal benut kan worden: in gezinnen, in buurten, op scholen.

Conclusie

Ruim tien jaar ervaring met het besluitvormingsmodel van de EK-c laat zien dat wanneer de kring om mensen heen vergroot wordt en wordt aangesproken op zijn mogelijkheden en capaciteiten, een grote ommekeer kan plaatsvinden in de hulp en de zorgverlening. Clarijs & Malmberg (2012) spreken in dit kader van een stille revolutie. Deelnemers ontlene trots aan het plan dat zij in eigen kring hebben bedacht en zetten zich in om problemen op te lossen die hen zelf en hun dierbaren raken. De sleutel daarbij is zeggenschap houden over het eigen leven. Dat de regie wordt genomen en niet gegeven, maakt op zichzelf mensen al sterk.

Zo is EK-c ook een antwoord op verkokerde structuren van instanties en overheden waarin soms meerdere hulpverleners los van elkaar werken. Het mobiliseren van het eigen netwerk van de hoofdpersoon is niet vanzelfsprekend en de omslag naar een veerkrachtiger samenleving komt ook niet vanzelf. Het activeren van die veerkracht moet de kern van de professionele taak worden, waarbij professionaliteit afgemeten wordt aan de toename van onderlinge betrokkenheid en niet aan het aantal gepleegde interventies. Hiervoor moet het perspectief van hulpverleners veranderen; zij dienen hun controle en beheersing los te laten als het gaat over burgers en de problemen in hun leven. Dit gaat daarmee verder dan het wijzen op eigen verantwoordelijkheid en te eisen dat burgers meer verantwoordelijkheid nemen, waaraan de overheid zich in deze financieel krappe tijden steeds vaker bezondigt. Hieraan gaat vooraf dat zij eerst de regie aan burgers teruggeeft vanuit de wetenschap dat mensen hun verantwoordelijkheid nemen als zij de regie krijgen.

Rob van Pagée, oorspronkelijk maatschappelijk werker, heeft gewerkt in diverse functies in de jeugdzorg, is de oprichter van de Eigen Kracht Centrale en een van de oprichters van het Europese Netwerk voor FGC. E-mail: robvanpagée@eigen-kracht.nl.

Literatuur

Clarijs, R., & Malmberg, T. (eds.) (2012). <i>The quiet revolution – Aggrandising people power by Family Group Conferences</i> (Academy for Public Change). Amsterdam: SWP. CYPFA (1989). <i>Children, young persons and</i>	<i>their families act 1989</i> (Nieuw-Zeeland). (Te vinden op www.legislation.govt.nz/pdflink.aspx?id=d1m147087.) Frieling, M.A. (2008). <i>Een goede buur – 'Joint production' als motor voor actief burgerschap in de buurt</i>. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen. Groningen: uitgave in

- eigen beheer.
- Boer, N. de, & Lans, J. van der (2011). *Burgerkracht – De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Den Haag: Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Jagtenberg, R., Hulst, B. van, & Roo, A. van (2011). *Maatschappelijke opbrengsten van Eigen Kracht-conferenties in het kader van geïndiceerde jeugdzorg trajecten met een toesplitsing op multi-probleem gezinnen*. Delft: TU Delft/IPSE-studies.
- Schuurman, M. (2011). *Opbrengsten en effecten van EK-c*. Houten: Bohn, Stafleu & Van Loghum. (De onderzoeken uit deze meta-studie zijn te vinden op <http://www.eigenkracht.nl/nl/inhoud/onderzoeksresultaten>.)
- Schuurman, M. & Mulder, C. (2011). *Eigen Kracht-conferenties bij gezinnen in de regio Amsterdam – Wat levert het op?* Nieuwegein/Ermelo: Kalliope Consult/Antropol.
- Schuurman, M., & Mulder, C. (2012). *Besparingen door Eigen Kracht-conferenties in de Stadsregio Amsterdam – Resultaten van vervolgonderzoek*. Nieuwegein/Ermelo: Kalliope Consult/Antropol.
- Wijnen-Lunenburg, P., Beek, F. van, Bijl, B., Gramberg, P., & Slot, W. (2008). *De familie aan zet – De uitkomsten van Eigen Kracht-conferenties in de jeugdbescherming met betrekking tot veiligheid, sociale cohesie en regie*. Duivendrecht/Voorhout: PI Research/WESP.

Van de redactie

Houd **jij** van taal?

Heb **jij** een passie voor systeemtherapie?

Ben **jij** nieuwsgierig naar waar anderen in de systeemtherapie mee bezig zijn?

Wij zijn op zoek naar jou als **redactielid** van het blad **Systeemtherapie**.

De taken zijn onder meer:

- ▶ beoordelen of artikelen publicatiepotentieel hebben;
- ▶ redigeren van artikelen;
- ▶ beheren, eventueel samen met een ander redactielid, van een rubriek;
- ▶ mensen enthousiast maken om 'iets' voor het blad te schrijven.

Wij zijn een aantal systeemtherapeuten afkomstig uit België en Nederland, werkend in heel verschillende contexten, die er plezier in hebben om elke drie maanden een mooi tijdschrift over systeemtherapie in elkaar te zetten.

Wij hebben viermaal per jaar een redactievergadering in Amsterdam die een middag duurt en er is eenmaal per jaar een redactiedag in de woon- of werkplaats van een van de redactieleden buiten Amsterdam.

Wil **jij** geïnspireerd worden en anderen inspireren over systeemtherapie door redactielid te worden, laat ons dat dan weten door contact op te nemen via redactie@nvr.nl.

Mocht je geen tot weinig ervaring hebben, laat je niet afschrikken. Iedereen krijgt de mogelijkheid om geleidelijk ervaring op te doen. Wil je eerst nog enkele vragen stellen aan een redactielid, mail dan ook redactie@nvr.nl en zet in jouw e-mail je telefoonnummer. Een redactielid zal dan op korte termijn contact met jou opnemen.

De redactie van Systeemtherapie